

Adrià Codina Matheu

Bellesa i Judici:

**Impacte de l'entorn penitenciari sobre la sensibilitat
estètica i moral en relació als mecanismes de
desconnexió moral**

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit per la Dra. Maria José Serrano Fernández

Grau de Psicologia



UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2026

AGRAÏMENTS

M'agradaria començar agraint a totes aquelles persones que ja sigui de manera directa o amb altres medis m'han ajudat a escriure i realitzar aquest TFG.

A la meva tutora Maria José Serrano, que em va ajudar a plasmar tota la meva teoria en els diferents test i la manera correcta d'aplicar-los i estudiar-los.

També ala meva tieta, Yolanda Matheu, que m'ha ajudat a encaminar com a psicòloga les possibles aplicacions d'aquest estudi, i m'ha ajudat a compartir els meus qüestionaris a diferents psicòlegs de presons.

Al meu tutor de pràctiques Mario Fernandez i al equip de l'EATP. L'experiència compartida amb ells m'ha permès, en els pocs mesos que hi he estat treballant, aprendre molt sobre psicologia forense. Això ha contribuït de manera decisiva a inspirar i orientar aquest estudi.

A Fernando Rubio-Garay, que em va facilitar les eines per aplicar el MMDS, corregir-lo i interpretar-ho.

Al meu grupet d'amics, en Xavi, Runca, Jorge, Guille, Pol, Mangarrina, Eric, Dani, Marc, Fer, Raul i Alejandro, que sempre son un corrent d'aire fresc per aclarir-me, desconnectar i, sobretot, fer-me riure quan més ho necessito.

Als amics i companys que he anat fent en aquesta carrera, en especial l'Anna, Maria, Alicia, Nahum, amb els que he compartit hores i hores de classes, sopars, festivals i caus.

M'agradaria agrair a la meva parella, la Nahir, que tot i conèixer-la l'últim any de carrera, ha estat allà per donar-me un cop de mà sempre que ho necessitava, fins i tot en els moments que ni jo ho sabia reconèixer. Per totes aquelles tardes en les que podríem veure una peli o sortir a prendre alguna cosa però jo m'havia de quedar llegint articles i resumint la teoria, i ella encara així m'animava a seguir, gràcies.

Finalment, donar gràcies als meus pares, que van ajudar-me a portar una idea totalment abstracta i filosòfica cap al àmbit de la psicologia social i donar-li forma dia a dia fins aconseguir convertir-lo en el treball que és ara. La meva mare, que sempre m'enviava articles i m'ajudava a transformar un treball en un TFG. Al meu pare, que gràcies a les innumerables persones que coneix he pogut enviar els meus qüestionaris a treballadors de tota Espanya. Al meu germà, que estarà allà sempre que ho necessiti i m'ha ajudat a créixer des de petit a ser millor estudiant i, encara més important, a ser millor persona. Tots tres em van veure acabar un primer any d'enginyeria sense saber bé per on seguir ni que fer amb la meva vida, 4 anys més tard em veuran graduar-me i convertir-me en un psicòleg. Aquest treball va per valtrus.

ABSTRACT

The prison environment has commonly been classified as a hostile microsystem where the staff's moral competence is always under constant pressure. This study integrates the perception of beauty (neuroesthetics) with the psychology of morality to analyze the relationship between sensitivity to aesthetic and moral beauty, as well as the mechanisms of moral disengagement (MD) in correctional facility professionals. The goal of this study is to evaluate how exposure to this environment and contact with inmates can modify their ethical judgment.

Through the application of an aesthetic and a moral sensitivity test designed for this work, alongside the Spanish version of the Mechanisms of Moral Disengagement Scale (MMDS), a sample of 87 participants was evaluated and divided into facility workers and a sample of the general population as a control group. The results reveal that MD correlates negatively with sensitivity to prosocial images and positively with antisocial stimuli. On the other hand, correctional workers display a significantly higher sensitivity to pleasant images compared to the general population, and prolonged exposure to the context (years of employment and hours of contact) was associated with lower levels of MD.

This study concludes that the prison environment does not induce aesthetic anesthesia; instead, pleasing and beautiful stimuli functions as a psychological buffer within these environments. Furthermore, evidence shows a process of moral growth and humanization through daily contact, which argues against classic approaches from Bandura and Zimbardo in social psychology.

RESUM

L'entorn penitenciarí sempre ha estat comunament catalogat com un microsystema hostil, que sotmet la competència moral del personal a una pressió constant. Aquest estudi unifica la percepció de la bellesa (neuroestètica) amb la psicologia de la moralitat per analitzar la relació entre la sensibilitat envers la bellesa estètica i moral, així com els mecanismes de desconexió moral (DM) en professionals de centres penitenciaris. Tot això, amb l'objectiu d'avaluar com l'exposició a aquest entorn i el contacte amb interns pot modular el seu judici ètic.

Mitjançant l'ús d'un test de sensibilitat estètica i un altre d'ètica de creació pròpia, i la versió espanyola del *Mechanisms of Moral Disengagement Scale* (MMDS), s'avalua una mostra de 87 participants dividits entre treballadors de centres penitenciaris i una mostra heterogènia i representativa de la població com a grup control. Els resultats revelen que la DM es correlaciona de forma inversa amb la sensibilitat a imatges prosocials i de forma positiva amb els estímuls antisocials. Per l'altra banda, els treballadors mostren una sensibilitat a les imatges agradables significativament superior a la de la població general, i l'exposició prolongada al context (anys treballant i hores de contacte) s'associa a menors nivells de DM.

De l'estudi es conclou que l'entorn carcerari no provoca anestèsia estètica, sinó que els estímuls estèticament agradables funcionen com a protecció psicològica davant d'aquests entorns. Així mateix, s'evidencia un procés de maduració i humanització moral a través del contacte diari que contradiu les teories clàssiques de Zimbardo i Bandura de la psicologia social.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	1
1.1 Perspectiva històrica	1
1.2 La competència moral en l'entorn de reclusió	2
2. MARC TEÒRIC	3
2.1 Estudi de la moralitat	3
2.2 La bellesa moral	4
2.3 La prevalença de les normes morals	6
2.4 La teoria de la dissonància cognitiva	7
2.5 Els mecanismes de desconexió moral	8
2.6 Causes i efectes de la desconexió moral	14
2.7 L'emoció d'elevació de la bellesa moral	18
2.8 La sensibilitat a la bellesa moral com a factor protector contra la desconexió moral	19
3. OBJECTIUS	21
3.1 Objectiu general	21
3.2 Objectius específics	21
4. METODOLOGIA	22
4.1 Participants	22
4.2 Instruments	23
4.3 Procediments	25
4.4 Anàlisi de dades	25
5. RESULTATS	26
5.1 Bellesa i desconexió moral dels grups	26
5.3 Relació entre sensibilitat antisocial i desconexió moral	27
6. DISCUSSIÓ	28
7. CONCLUSIONS	32
8. REFERÈNCIES	34
9. ANNEXOS	39
9.1 Imatges test bellesa estètica	39
9.2 Imatges test bellesa moral	41

1. INTRODUCCIÓ

1.1 Perspectiva històrica

L'aproximació a la experiència artística ha esdevingut un fet històricament lligat a la recerca de les qualitats intrínseques que defineixen el que és bell. No obstant, establir aquestes qualitats amb certesa no és una tasca fàcil, així doncs, com senyala Montero Carmona (2009), el concepte de bellesa no és estàtic, sinó que ha anat evolucionant en paral·lel al pensament humà i als canvis socioculturals del seu entorn.

Primerament de la mà de l'Antiguitat clàssica, on filòsofs i poetes grecs com Homero relacionaven originalment la bellesa amb proporció, harmonia i número. Lo bell era allò que seguia les regles matemàtiques i reflectia un ordre còsmic. Més tard a l'edat mitjana, s'eleva la idea fins al pla espiritual, associant la bellesa a una emanació divina i a la perfecció. Assolint més endavant en la història un punt d'inflexió a la modernitat, en l'obra de Kant (*Ierardo, 2004*) la bellesa es desplaça cap al subjecte; el focus ja no és l'objecte sinó qui l'observa. D'aquesta manera, si en l'antiguitat la bellesa era un ordre matemàtic, Kant trenca amb aquesta tradició al proposar que la bellesa és, en última instància, una celebració de la llibertat de la nostra pròpia consciència envers al món. Finalment, en l'era moderna apareix una visió científica de la bellesa, la neuroestètica (Quiroga, 2022). Aquest camp combina neurociència, psicologia i filosofia per estudiar com funcionen els diferents processos de la ment a l'hora d'avaluar la bellesa en l'art, i com aquest afecta en el nostre benestar emocional.

De la mateixa manera que sorgeix el concepte de bellesa estètica, apareix la idea de la bellesa moral, entesa antigament com a virtuositat. Des d'un inici en la nostra història, sempre s'ha associat la bellesa amb la virtut. L'ideal de la *kalokagathia* és la primera representació d'aquest concepte, format per les paraules *kalos* (bell) i *agathos* (bo). Per als grecs, una persona no podia ser verdaderament bella si no era virtuosa, ni verdaderament bona si mancava d'harmonia interior (Fernández-Caminero et al., 2023). La idea de moralitat es descobreix amb la *lleï interna* de Kant (*Charpenel, 2011*), on aquesta no és una regla externa, sinó una llei que el subjecte es dona a si mateix. Aquí

es comença a entendre la moralitat com una facultat del subjecte, i no com un ordre social.

Al ser aquesta un factor intern, es pot mesurar, com demostra Kohlberg (Navas, 2010), on la moralitat es torna una competència avaluable. Així doncs, no segueix essent una opinió o un sentiment, sinó un raonament cognitiu. D'aquesta manera, com tot tipus de raonament, es pot ensenyar, entrenar o influir en aquest per canviar la perspectiva del subjecte.

1.2 La competència moral en l'entorn de reclusió

L'història de la estètica i l'ètica ens ensenya que la bellesa moral resideix en la capacitat del subjecte per actuar segons principis universals, aquells imperatius categòrics que, segons Kant (Icardo, 2004), demanen tractar la humanitat sempre com un fi i mai com un instrument. No obstant, es necessari preguntar-se com es manifesta aquesta capacitat en entorns de màxima complexitat. En aquests escenaris, el centre penitenciari emergeix no tan sols com un espai de privació de la llibertat, sinó també com un microsistema on la competència moral del treballador es veu sotmesa a una pressió constant. Com adverteix Zimbardo (2011), l'exposició perllongada a aquestes dinàmiques de poder pot derivar en un desgast psicològic que, amb el pas del temps, amenaça per deteriorar i corrompre els estàndards ètics originals de l'individu, facilitant la seva desvinculació moral (Bandura, 1999).

En un context laboral on predomina una perspectiva despersonalitzada i cosificada de l'intern, el manteniment de les pròpies estructures ètiques esdevé un repte diari per al professional. Degut a la necessitat inherent de l'ésser humà de mantenir una coherència entre les seves accions i les seves creences, qualsevol col·lisió entre els valors personals i les demandes del rol institucional genera una tensió psicològica coneguda com a dissonància cognitiva (Festinger, 1993). Aquest malestar actua com el catalitzador que empeny el treballador a buscar mecanismes d'autoexoneració per restaurar el seu equilibri intern (Bandura, 2011). Malgrat aquesta realitat, les institucions penitenciàries prioritzen sistemàticament la formació en competències tècniques i protocols de seguretat, deixant en un segon pla la formació ètica fonamental. És precisament aquesta competència ètica, sovint infravalorada pel sistema, la que ofereix les eines necessàries per resoldre

els conflictes de valors i prevenir la deriva cap a la desvinculació moral (Lurigio, 2009; Osofsky et al., 2005).

D'aquesta manera, si es dona a conèixer l'aparició d'aquest fenomen en les institucions penitenciàries, aquesta investigació podria promoure la importància radical d'aquest en diferents àmbits de la societat. Primer de tot, atenent a una aptitud social, una major competència moral en els treballadors redueix la conflictivitat i possibilita una millor taxa d'èxit en la reinserció dels interns. A més a més, en el perfil no només professional sinó també psicològic, informar i assessorar per dotar al personal d'eines crítiques per gestionar dilemes ètics diaris assegura una reducció en el desgast psicològic que produeix al prendre decisions de manera arbitrària. Per l'altra banda, partint ara d'una motivació purament científica, recuperar la idea de bellesa moral en un entorn tradicionalment percebut com a poc bell o hostil, reforçaria la idea de la moralitat com una competència universal i no un sentiment momentani.

2. MARC TEÒRIC

2.1 Estudi de la moralitat

La motivació bàsica de la moralitat s'estructura fonamentalment al voltant del concepte de justícia, entesa com l'eix que articula l'acceptació dels altres, la realització personal i l'amor propi (Navas, 2010). En aquest sentit, el desenvolupament moral es pot analitzar des de dues perspectives complementàries: d'una banda, com un estudi social centrat en l'assimilació de valors i normes heterònomes i, de l'altra, com un enfocament filosòfic que culmina en l'adquisició de principis autònoms i universals (Piaget, 1932; Navas, 2010). Aquesta dualitat permet entendre com l'individu passa de seguir la norma per pressió externa a actuar per una convicció ètica pròpia i independent del context

Aquest concepte va agafant força a mesura que apareixen estímuls cognitius que el desafien, convertits a la pràctica en estímuls socials. Així, es va marcant un desenvolupament moral que es duu a terme durant tot el cicle de la vida a mesura que es comencen a adoptar certs rols dins de l'entorn. Aquests rols

aniran variant al llarg del temps a causa de la constant adquisició d'experiència i interacció amb l'entorn, causant d'aquesta manera, la formació dels estadis morals (González, 1989).

Per comprendre la progressió i instauració de les normes morals cal definir primer els pilars que sustenten el raonament ètic. En primer lloc, el judici moral s'entén com un procés cognitiu que permet a l'individu reflexionar sobre els seus valors i organitzar-los en una jerarquia lògica; aquest procés és indispensable en l'adopció de rols (*role-taking*), que és la capacitat socio-cognitiva de percebre una situació des de la perspectiva de l'altre (González, 1989). En segon lloc, el sentit de la justícia no es concep com un tret estàtic ni com un aprenentatge passiu de normes, sinó com un procés constructiu i integratiu que es desenvolupa mitjançant la interacció amb l'entorn (González, 1989). Finalment, el desenvolupament moral requereix un escenari de relació entre iguals. L'absència de relacions de poder asimètriques facilita el trànsit de l'absolutisme moral cap a un cert relativisme, on el subjecte comprèn que les normes són acords socials mutables i no veritats absolutes (Piaget, 1932; Navas, 2010). Aquest marc d'interacció és el que permet a l'individu superar l'obediència cega i assolir nivells superiors d'autonomia.

2.2 La bellesa moral

Per sintetitzar els conceptes de bellesa moral s'ha de tenir en compte que aquesta és vista com un bé moral sota l'efecte d'un cert ennobliment i elevació del plaer, mitjançant les impressions i percepcions dels sentits.

Un espectador d'experiència estètica, s'involucra completament en l'apreciació de la bellesa, fins al punt que es determina en si mateixa com a partícip i coautor d'aquest, de la mateixa manera que una persona es posa a la pell d'una víctima per determinar la gravetat de l'acte immoral. Per aquesta mateixa raó, la percepció de la bellesa consta de les següents característiques (Iedardo, 2004; Charpenel, 2011, Stellar 2017):

1. El que és bell, agrada immediatament. És una resposta automàtica, sense precedents ni explicacions, però tampoc suscita dubtes sobre la seva fiabilitat.
2. La bellesa agrada sense interès. Està lligada a un judici de satisfacció pròpia, al contrari del bé moral que s'aferra a un interès social i a uns valors predisposats, aquesta es basa únicament en el plaer.
3. Llibertat d'imaginació i de la nostra sensibilitat, no es basa en entorns únicament realistes, sinó que s'adapta a qualsevol pensament i estímul que pugui ser percebut pels nostres sentits.
4. Principi subjectiu del judici de bellesa: la bellesa es representa sempre com a universal, tot i que parteix d'un judici subjectiu, no es basa en cap mena de norma, sinó en l'experiència pròpia. Nogensmenys es presenta com un fenomen vàlid per tothom, una experiència subjectiva s'expressa com una veritat universal. A l'estar davant d'un esdeveniment o imatge bonica, la descrivim com "això és bell" de manera imperativa, malgrat que no es pugui demostrar.

Per tant, la diferència entre bellesa estètica i moral es basa en la funció cognitiva que es realitza dins del procés de percepció i categorització de l'estímul. Quan parlem de bellesa estètica, ens referim a un procés simple, immediat, que sorgeix com una resposta directa de plaer propi (Charpenel, 2011). Així doncs, apareix un estímul, que es processa mitjançant la nostra sensibilitat estètica, i es dona una resposta emocional. No obstant això, en el procés de la bellesa moral s'afegeixen més instruccions per modelar l'estímul. Primer de tot hem d'entendre l'acció que s'està duent a terme d'una manera objectiva i sense escrúpols, per després avaluar-la moralment si aquesta és correcta o no (Idigoras, 2024). A més a més, cal recalcar la importància de diferenciar entre la bellesa moral i el judici del que es considera moralment correcte. La diferència es basa en els seus processos cognitius i en la càrrega emocional implicada. Mentre que jutjar si una acció és correcta o bona depèn d'un processament més racional, analític i normatiu basat en el compliment de regles i obligacions socials, el judici de la bellesa moral és un procés més automàtic i intuïtiu que es desencadena a través d'una intensa resposta

emocional positiva, estretament vinculada a l'emoció de l'elevació moral (Xiang et al., 2020).

Finalment, quan l'acció és catalogada com a moral o immoral, se li dona pes al fet. Es produeix un efecte d'elevació i admiració pel gest moral, o una degradació i repulsió per l'acte immoral, afegint, d'aquesta manera, un grau de resposta emocional al que en principi era simplement un succés correcte o incorrecte (Haidt, 2003). Així doncs, s'associa el plaer amb l'admiració, la bellesa moral requereix una base cognitiva que permeti comprendre i jutjar l'acció, però finalitza amb una resposta emocional similar a la de la bellesa estètica.

2.3 La prevalença de les normes morals

La forma en la qual es desenvolupa la consciència i les implicacions dels propis actes sobre la vida en societat, sumat al procés cognitiu que permet a una persona jutjar si una acció pot ser catalogada com a bona o dolenta, ha estat explicada des de diferents enfocaments psicològics. En aquest estudi s'ha fet èmfasis en dos aspectes: la perspectiva cognoscitiva-estructuralista (Kohlberg i Piaget, 1989), centrada en el desenvolupament dels estadis morals que permeten explicar la formació del concepte de "bellesa moral"; i la teoria de l'aprenentatge social (Bandura 2011).

La perspectiva psicosocial busca explicar per què persones que compten amb estructures establertes de competència moral es comporten, de vegades, de forma immoral, centrant-se així en la conducta (González, 2020). D'aquesta manera, aquestes estructures es poden veure modulades per diferents contingències ambientals. Segons Brody (1978), el desenvolupament de les estructures cognitives no garanteix una conducta moral, ja que aquesta es veu influenciada per motivacions en situacions específiques.

Les normes i els estàndards que adopta la societat serveixen de guia i també com a element dissuasiu de conductes perjudicials. Les persones actuen segons el que els hi aporta un sentit de satisfacció i autoestima. S'abstenen de violar les seves pròpies regles i, mitjançant aquesta inferència, eviten confrontar-se amb un sentiment de condemna a la pròpia persona i a les seves creences. L'ús d'aquestes inhibicions permet mantenir la conducta en

la mateixa línia que els estàndards interns (Azzi, 2011). Des d'aquesta perspectiva, el modelatge i l'exposició a la reacció dels altres assumeixen un rol de guia que orientarà a l'individu en la integració de la norma, aprenent així a distingir entre el bé i el mal (Bandura, 2011). A l'hora de premeditar la seva conducta, el subjecte regula els seus actes anticipant les conseqüències, buscant preservar la seva autoestima i satisfacció pròpia mitjançant tres processos (González, 2020):

- Monitoratge: avaluació de les accions tenint en compte les regles morals i el context.
- Enjudiciament: jutjar si la conducta respecta o no les regles morals.
- Auto-reaccions: l'individu experimenta emocions positives o negatives que resultaran en l'acció final.

En aquest procés, l'individu actua com un agent autònom en l'elecció dels seus objectius (Araujo, 2020).

2.4 La teoria de la dissonància cognitiva

Existeixen múltiples maneres de modular psicològicament les sancions imposades davant d'una acció inhumana. Això habilita a les persones a realitzar accions cruels amb la llibertat de les seves pròpies restriccions (Azzi, 2011). Els mecanismes d'aquest procés es manifesten bloquejant l'avaluació de les pròpies accions dins del marc de les regles ètiques. L'objectiu final d'aquest pensament és reestructurar la percepció de la pròpia conducta minimitzant les conseqüències del comportament. Es manté d'aquesta manera, una coherència entre la conducta realitzada i els propis criteris morals (González, 2020). Les persones poden comportar-se cruelment o de manera compassiva al mateix temps, depenent simplement de a qui o a què inclouen o exclouen de la seva categòrica (Bandura, 2011).

Tot aquest procés es realitza per mantenir a l'ésser humà dins del marge de les seves pròpies normes, però permetent alterar-les segons la seva conveniència. Es busca de manera inherent la consistència interna entre les actituds, creences i conductes. La teoria de la dissonància cognitiva de Leon Festinger (1993), postula que quan existeix una incoherència, anomenada dissonància, es genera un malestar psicològic que actua com a motivador per

reduir aquesta tensió. Aquest impuls motivador empeny a la persona a eliminar aquesta relació d'incoherència entre cognicions, buscant una nova consistència anomenada consonància. La magnitud d'aquesta pressió depèn del valor, alternant entre accions quotidianes, com ajudar a la gent gran, o de suma importància pel futur, com per exemple fumar, i la proporció envers a la quantitat d'elements dissonants (Hurtado, 2025).

L'individu pot reduir la dissonància de diverses maneres (Festinger, 1993):

- Canviant la conducta: es deixa de realitzar l'acció que entra en conflicte amb les normes (ex: deixar de fumar).
- Canviant la cognició: s'altera el coneixement o la creença per fer-la coherent amb la conducta (ex: creure que el tabac no és tan dolent).
- Evitació activa: s'evita informació o situacions que puguin augmentar el malestar.
- Racionalització: es busquen noves explicacions o informacions que justifiquin la conducta incoherent (ex: si deixo de fumar guanyaré pes).

La tendència més comuna és racionalitzar la inconsistència per evitar el sentiment de culpabilitat o malestar. Tenint en compte això, la teoria de desconexió moral de Bandura (González, 2020) agrupa un conjunt de tècniques específiques de reducció de la dissonància cognitiva, aplicades a l'àmbit de la moralitat. L'individu desvincula els seus estàndards ètics de la seva conducta, de manera que pot actuar de forma immoral sense que es vegin afectades les seves estructures cognitives, evitant així patir un malestar psicològic.

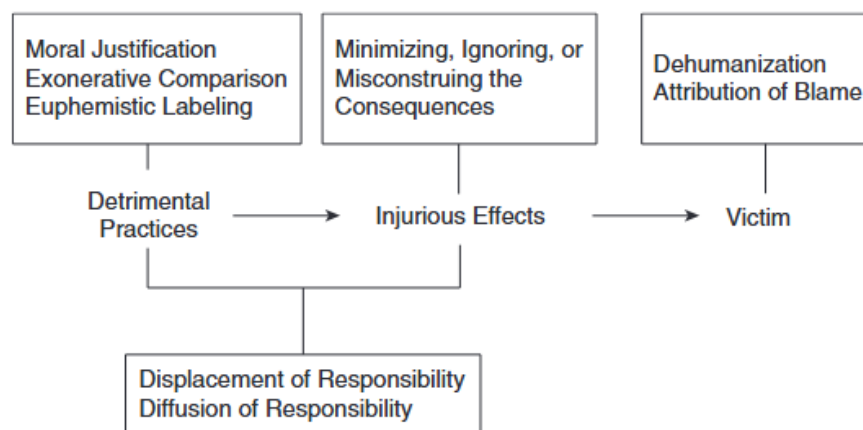
2.5 Els mecanismes de desconexió moral

Bandura (2011) descriu 8 mecanismes d'evasió moral, a la figura 1 s'observa l'aparició d'aquests dins del procés de control moral (Bandura, 1999).

Aquesta estructura psicosocial opera tant a nivell individual com social. En els següents apartats es sintetitzen els 8 mecanismes de desconexió moral amb major detall (Bandura, 1996, 1999 i 2011).

Figura 1.

Actuació dels diferents mecanismes psicossocials en diferents punts del procés de control moral (Bandura, 2011).



2.5.1 Justificació moral

El model base i primari de la desconexió moral consisteix en la reconstrucció i reinterpretació de la conducta en sí. En aquest mecanisme, la conducta és representada com una acció amb un objectiu digne. L'individu se sent profundament connectat amb el compromís d'aquesta causa que justifica el dany infligit durant el procés com irrellevant o, fins i tot, un sacrifici necessari. Com correctament cita i subratlla Bandura (2011) a Voltaire: "Aquells que poden fer-te creure coses absurdes, tenen el poder de fer-te cometre atrocitats". D'aquesta manera, es produeix un imperatiu moral que substitueix l'ètica comú, l'agressor es veu a si mateix com un defensor de la justícia, obrint pas a que persones ordinàries perpetrin actes inhumans (Bandura 1996). Aquesta justificació és observable en innumerables ocasions al llarg de la història de la mà d'ideologies, religions o polítiques.

No obstant això, no cal remuntar-se a la història per observar aquest tipus de dinàmiques; en la societat actual, un bon exemple de la justificació moral es dona en l'explotació laboral. En aquest cas una companyia excusa l'ús de mà d'obra en condicions precàries en països en vies de desenvolupament com una manera de modernitzar l'economia d'aquestes nacions o crear llocs de treball (Bandura 1999, 2002). L'empresa en aquest cas no es veu com a

explotadora, sinó com un motor de progrés, inserció laboral i desenvolupament global (Bandura et al., 2000).

2.5.2 Llenguatge eufemístic

El llenguatge és només una altra via d'atenuar el pes de la conducta, però en aquest cas s'actua directament sobre la nostra percepció de la realitat; no canvia el que fem, sinó com ho anomenem. D'aquesta manera, a l'anestesia verbal, segons Bandura (2011) basant-se en Gambino (1973), s'identifiquen tres estratègies lingüístiques que permeten la neutralització de la funció moral:

1. Llenguatge purificador: aquesta és la forma més directa de "netejar" una acció. S'empren paraules que evoquen imatges positives o neutrals per descriure fets destructius. Un exemple molt comú es dona en situacions bèl·liques on les bombes s'anomenen "paquets" i les morts civils com a "danys col·laterals".
2. La veu passiva: aquesta tècnica es centra més en l'agressor que no pas l'acció en sí. S'utilitza per atribuir als fets una causa externa en comptes de a una persona concreta. Llavors, en eliminar el subjecte de la frase, s'elimina la responsabilitat; no és un "jo he pres aquesta decisió", sinó "s'han produït circumstàncies adverses".
3. Argot especialitzat: Es basa en l'ús de conceptes com "jugador d'equip" o "pla de joc" per emmascarar trames criminals o poc ètiques, donant-li aparences de professionalitat. Un exemple en la societat actual són els acomiadaments massius, on el fet d'acomiar a milers de treballadors per augmentar beneficis de manera sobtada es veu com una "optimització de plantilla" o "reestructuració estratègica".

2.5.3 Comparació avantatjosa

A l'hora de jutjar un acció aquest procés es veu influenciat per amb què es compara. Aquest mètode esdevé les conductes més destructives, ja que quan més excèntricament inhumana es veu l'acció en contrast, més misericordiosa sembla l'acció de l'agressor (Bandura, 1999). Tot i que aquest esdeveniment es fàcilment observable en conductes de martiri terroristes (Bandura, 2004), no cal desplaçar-se del món quotidià per ser testimoni d'aquests actes. Un bon exemple actual d'aquestes "tècniques de neutralització" (Guerra, 2025)

seria l'evasió fiscal. Mitjançant aquesta estratègia l'agressor redefineix la realitat: en comparar el seu acte amb la corrupció sistèmica dels poders públics, l'evasor es transforma a si mateix en una víctima que actua en legítima defensa per purificar la seva consciència.

2.5.4 Difusió i desplaçament de la responsabilitat

En els anteriors mecanismes, l'objectiu era emascarar l'acte per convertir-ho en un fet menys punitiu. La difusió o desplaçament de responsabilitat s'encarreguen d'allunyar la persona i la seva consciència de l'autoria de l'acte. Segons Bandura (2011), l'individu no se sent motor de les seves pròpies accions, sinó un instrument.

En el cas del desplaçament de responsabilitat apareix una dualitat cognitiva en la percepció de les accions. En primer lloc apareix la figura d'autoritat legítima, la qual dicta o autoritza les pràctiques punitives però no les executa. Després, com a eina d'acció, la persona o funcionari que duu a terme l'acte anul·la la pròpia consciència davant del dany causat (Obermann, 2010). Quan més legítima sembla l'autoritat més gran es torna el sentit del deure cap a aquesta (Bandura, 1999). Son exemple d'aquests les investigacions de Zimbardo (2011) i els experiments de Milgram (1974), on els subjectes actuaven i eren la causa de dany a altres persones, però es desconnectaven conscientment de les seves pròpies accions justificant-se amb el compliment de simples ordres. Un exemple clar d'avui en dia apareix en els venedors de sucursals d'empreses que apliquen tècniques poc ètiques com experiments amb animals, el funcionari que ven el producte no se sent lligat a les accions de l'empresa tot i treballar per aquesta.

La difusió de responsabilitat és un fenomen que creix en l'anonimat del grup, la responsabilitat es fragmenta ja que ningú se sent totalment responsable de la totalitat del dany (Bandura, 2011). Es dona una subdivisió de tasques, on l'acció es fragmenta de tal forma que dona una impressió de produir uns efectes més inofensius que l'acte en la seva totalitat. Com que això apareix en situacions de grup, no hi ha un clar agent d'acció, llavors l'individu s'amaga darrere la comunitat de tal manera que les accions col·lectives minimitzen la responsabilitat individual (Rubio-Garay, 2016). Això succeeix molt en empreses grans amb moltes delegacions de treball, si un equip dissenya un

producte, l'altre experimenta, un s'encarrega d'aprovar-lo i un altre de vendre'l. Així, a l'hora de criticar el producte existeixen tantes entitats que no es pot responsabilitzar a ningú (Obbermann, 2010).

Per explicar-ho amb altres paraules, es poden analitzar aquestes accions amb la metàfora del braç de l'executor. En aquest esquema apareix l'autoritat, que dicta l'acció però el seu rang de vinculació es intel·lectual, no físic. És el motor de l'acte, però el dany queda tan lluny de la vista que la seva consciència no s'activa. L'executor és un objecte d'obediència cega, no actua per voluntat pròpia sinó per deure. Aquest sí que té contacte directe amb els danys, però com és qui executa l'acció, no qui la comanda, desplaça la seva responsabilitat "netejan-se les mans" ja que es considera una extensió de l'autoritat. Finalment el braç apareix en els actes col·lectius, en una situació on tots actuen de la mateixa manera, i la responsabilitat es difon en l'anonimat de la comunitat. Per exemple, si deu persones llencen pedres a una finestra, qui l'ha trencat realment?

2.5.5 Distorsió de les conseqüències

Una altra manera de minimitzar la consciència del dany causat és ocultant o qüestionant els efectes negatius que els nostres actes han ocasionat (Bandura, 2011). Primer de tot, l'individu intenta desentendre's selectivament dels efectes de les seves pròpies accions, no mostrant atenció als diferents senyals que evidencien el dany. Un cop els efectes són massa evidents com per ocultar-los, es desacredita aquesta evidència. Tornant a la investigació de Zimbardo (2011), en el moment en que el dolor i el patiment de les víctimes a la presó era massa evident i conseqüent de les pròpies accions dels treballadors, l'obediència disminuïa. D'aquesta manera, si els agents de l'acció experimenten de manera vicària o directa el dany causat, el patiment emocional i psicològic provoca una desobediència de les normes, i un increment de l'autocontrol (Rubio-Garay, 2016)

2.5.6 Deshumanització i atribució de la culpa

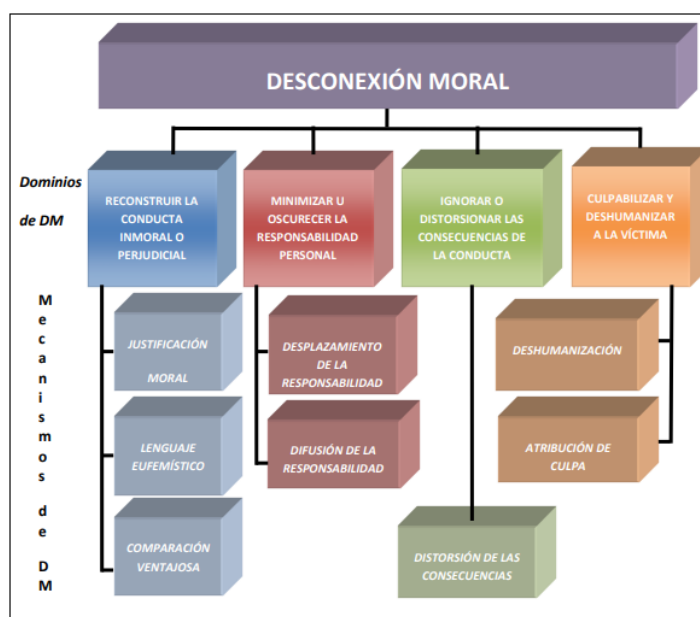
Aquest últim bloc de desvinculació moral se centra en modificar la percepció que té l'agent sobre la víctima (Bandura, 1999; Zimbardo 2011).

A l'hora de buscar culpables en una situació moral, sovint se separen els subjectes entre provocadors i reactius (Rubio-Garay, 2016). Així doncs, es busca "culpar" a les víctimes de provocar els efectes i les causes de les accions de l'agressor. L'agent així s'exculpa de qualsevol responsabilitat i pot fins i tot justificar la causa de les seves accions (Bandura, 2011). D'aquesta manera els propis agressors canvien els rols de la situació, es perceben a sí mateixos com a víctimes, i la seva acció com un mecanisme de defensa, fins i tot excusant que la seva conducta ha estat forçada per les pressions de la situació, i no pas per una decisió personal (Bandura 1999). Per exemple, en casos com el *bullying*, els nens que normalment presenten certa tendència a respondre de manera agressiva i hostil a la resta de companys, justifiquen els seus actes com una reacció a provocacions dels altres (Obermann, 2010). En altres casos com els d'abusos sexuals, els agressors excusen sempre la seva hostilitat cap a la dona com una reacció a les seves provocatives maneres de parlar, vestir, actuar, etc. fins a arribar al punt en què es creen percepcions distorsionades de la realitat, com per exemple que "les dones volen que siguin violades" (Malamuth, 1991; 1995).

Si la justificació moral és el mecanisme base, primari i motor d'aquesta teoria, la deshumanització és l'anul·lació de la barrera final, és a dir, el que talla els frens de la desvinculació moral (Bandura, 2011). L'ésser humà posseeix una resistència natural catalogada com a empatia, que impedeix o obstaculitza fer mal a una altra persona. Tenint en compte això, la deshumanització és el mecanisme que elimina aquesta barrera psicològica (Bandura, 1999). Aquest mecanisme permet a les persones ordinàries, realitzar actes de crueltat extrema (Zimbardo, 2011). Consisteix en eliminar parcialment o totalment les qualitats humanes i la identitat de les víctimes i, si no n'hi ha prou, s'atribueixen característiques d'animals o subhumanes. Amb la finalitat de excloure'ls de la capacitat de sentir i pensar, les víctimes es converteixen en objectes, anul·lant la barrera que separa a l'ésser humà de cometre les majors atrocitats mai vistes (Rubio-Garay, 2016).

Figura 2.

Mecanismes de desconexió moral i les seves finalitats (Rubio-Garay, 2016)



2.6 Causes i efectes de la desconexió moral

Llavors, si els mecanismes de desconexió moral serveixen per justificar accions punitives i atrocitats, com pot aparèixer aquesta reestructuració cognitiva dins d'un context penitenciari? Per comprendre com els treballadors de presons poden arribar a desvincular-se moralment de les seves accions, és imprescindible analitzar la influència del context institucional. Philip Zimbardo, a través de la seva obra *The Lucifer Effect* (2011), postula que la conducta humana no depèn exclusivament de trets de personalitat inherents, sinó de la naturalesa de la situació i del sistema que la sosté.

2.6.1 El sistema penitenciari com a catalitzador de la desconexió: l'efecte lucífer

Segons Zimbardo (2011), el sistema penitenciari constitueix una "institució total" que exerceix una força situacional capaç de transformar individus ordinaris en agents i perpetradors d'actes cruels. Aquest fenomen es va observar per primera vegada de manera controlada en l'Experiment de la Presó de Stanford (1971), on estudiants universitaris psicològicament sans, assignats a l'atzar al rol de guàrdies, van desenvolupar conductes abusives i deshumanitzadores en només sis dies.

L'asimetria dels rols de guàrdia i reclus, l'ús d'objectes com uniformes i números per desindividualitzar, el sentiment de pertinença a una institució per anul·lar la consciència pròpia i l'aparició d'una estructura penitenciària que atorga poder als guàrdies esdevenen clars exemples de com una persona ordinària es pot desvincular de les seves normes morals per a realitzar actes cruels i poc ètics (Zimbardo, 2011).

Per tant, l'Efecte Lucífer indica que el sistema penitenciari no és un escenari neutre, sinó un entorn d'alt risc moral. Les diferents rutines administratives, les jerarquies i les dinàmiques de poder, sumat a la pressió del rol institucional actuen com a catalitzadors que permeten als treballadors "desconnectar" les seves normes o estàndards morals per tal d'encaixar més en una estructura que premia l'ordre i la seguretat (Zimbardo, 2011; Bandura, 1996).

2.6.2 La burocràcia del càstig i la fragmentació de la responsabilitat

Si l'Efecte Lucífer descriu la situació com una força motivadora, la burocratització del càstig explica com aquesta dinàmica es manté en el temps. El dany no sol ser resultat d'un acte individual, sinó d'una cadena de decisions administratives, i això es multiplica en l'àmbit penitenciari. Aquesta fragmentació de la voluntat i responsabilitat personal s'observa en l'estudi de Osofsky et al. (2005), el qual posa sobre paper la conjunció de les teories de desvinculació moral de Bandura (1996, 1999, 2011) juntament amb els estudis de presons de Zimbardo (2011).

Aquesta investigació explica com, mitjançant el desplaçament de la responsabilitat, els treballadors es veuen a si mateixos com simples eines executores de l'Estat. Osofsky et al. (2005) observen que els funcionaris amb tasques més directes i punitives presenten més clara adhesió al deure de la institució, de tal manera que el subjecte desplaça la culpa a la part més alta de la jerarquia, la llei. Conseqüentment, les institucions penitenciàries es divideixen en diferents segments i processos tècnics. Quan una tasca immoral es divideix en diversos passos, cada individu que forma part d'aquesta es percep a sí mateix inofensiu en la seva totalitat.

Així doncs, com s'ha descrit anteriorment als mecanismes desvinculants de la responsabilitat, el treballador evita un malestar psicològic al ser part d'un

col·lectiu i d'una jerarquia. Per tant com subratlla l'estudi d'Osofsky et al. (2005), la fragmentació cognitiva permet als funcionaris ordinaris participar en sistemes altament punitius sense patir una condemna moralment interna.

2.6.3 Reconstrucció de la identitat professional en presons

Si aprofundim en el centre de la desvinculació moral, més enllà de la influència de l'entorn trobem la necessitat del treballador per mantenir una identitat social positiva. Com s'ha esmentat anteriorment en la teoria de la dissonància cognitiva, les persones no poden realitzar accions que no estiguin d'acord amb les seves creences (Festinger, 1993). No obstant, tota societat requereix d'alguns subjectes que es dediquin a ocupar tasques considerades físicament, socialment o moralment degradants, però alhora necessàries. Aquest concepte es introduït per Ashforth & Kreiner (1999, 2014), anomenat "treball brut" ("*dirty work*"). Llavors com que els treballadors s'enfronten a l'estrès de realitzar diàriament una feina "fosca", per contrarestar aquesta percepció negativa els grups desenvolupen mecanismes de reestructuració ideològica.

Els treballadors es redefeixen a sí mateixos com "defensors de la societat" (Ashforth & Kreiner, 1999), per tant fan ús de la justificació moral per catalogar la part negativa de la seva feina com un sacrifici (Bandura, 1996). Mitjançant l'ús d'un llenguatge eufemístic, es sanititzen diferents jargons, una vigilància es converteix en "intervenció", i un càstig en "mesura correctiva" (Bandura, 1999). Per últim, el treballador minimitza la duresa de les seves accions comparant-les amb la conducta prèvia dels interns. Per aquesta regla de tres, el comportament del funcionari es pot veure altament modulats per la perillositat dels actes pels quals s'ha condemnat al reclus. D'aquesta manera la desvinculació es facilita quan el professional es convenç a sí mateix que el seu comportament és "moderat" en contrast amb el "mal" que està controlant (Ashforth & Kreiner, 2014; Bandura, 2011).

2.6.4 De l'empatia a la desconexió

La transició d'una funció empàtica humana a una desconexió moral no és un canvi abrupte, sinó un procés de reestructuració cognitiva influenciat per el context i com aquest afecta al subjecte (Osofsky et al., 2005; Rubio-Garay, 2015). Per tant, l'anul·lació de la resposta empàtica per la deshumanització

(Bandura, 1999), la transició de l'agència i el control moral a la institució (Zimbardo, 2011), i el constant contacte directe amb els actes de poder i autoritat (Ashforth & Kreiner, 1999), permeten una lenta però aparent banalització del mal. Aquest canvi de l'empatia a la desconexió és tan gradual i normalitzat que el treballador ja no percep cap conflicte moral en la seva conducta diària, culminant així amb una inhibició de les seves normes morals (Osofsky et al., 2005).

No obstant això, aquesta transició no és ni inevitable ni universal. En les conclusions de la seva investigació, Zimbardo (2011) introdueix un contrapunt: la figura de l'heroi. Aquest heroisme no està caracteritzat per fites històriques o èpiques, sinó per una resistència a la banalitat i les pressions situacionals. L'heroi és aquella figura que, tot i estar en contacte directe amb actes immorals, aconsegueix mantenir la seva consciència i es nega a desvincular-se de les seves normes ètiques. Aquest personatge no utilitza la justificació moral per excusar el dany, sinó que reconeix la humanitat dels altres i manté actiu el seu control (Bandura, 1999). L'heroi és qui "té la capacitat d'imaginar-se a si mateix com un agent moral independent" (Zimbardo, 2011).

Llavors, necessitem l'aparició constant d'un heroi que resisteixi a la corrupció del sistema? La resposta resideix en la causa de la qüestió: si la institució modula i pressiona al subjecte a inhibir el seu control moral, el problema no es troba en els subjectes, sinó en el context. El mal no és un producte de "pomes podrides", sinó de "cistells podrits" (Lurigio, 2009). Si una institució manté una estructura sòlida, amb mecanismes de control sense premiar la brutalitat, aquesta transició no s'esdevé. En un sistema que no valida la fragmentació de responsabilitat i la deshumanització, l'individu es veu obligat a mantenir el seu compromís moral (Osofsky et al., 2005). En definitiva, la corrupció moral del treballador és un reflex de la salut de la institució (Zimbardo, 2011, Bandura, 1999).

Aquesta figura de l'heroi que resisteix la força del sistema no apareix per atzar; la seva integritat se sosté en una capacitat especial per percebre el valor en l'altre. Existeixen mecanismes psicològics que, en lloc de degradar la percepció de la víctima, eleven la consciència de l'agressor cap a la seva

pròpia humanitat (Stellar, 2017). Per entendre com és possible mantenir l'agència moral en entorns hostils, cal desplaçar la mirada de la patologia social cap a la psicologia positiva, analitzant com la sensibilitat a la bellesa moral pot transformar la percepció de l'individu i elevar la seva conducta per sobre de les pressions del context (Idigoras, 2024).

2.7 L'emoció d'elevació de la bellesa moral

Dins de la psicologia positiva i l'estudi de la moralitat, Jonathan Haidt (2003) introdueix un concepte clau per entendre com la percepció de la virtut aliena impacta en la conducta humana: l'elevació moral. Mentre que la psicologia moral tradicional s'havia centrat sovint en les emocions "prohibitives" o negatives (com la culpa o el fàstic moral), Haidt desvia l'atenció cap a les emocions morals positives que sorgeixen en presenciar actes de caritat, gratitud, fidelitat o qualsevol altra manifestació de bellesa moral.

Segons Idigoras (2024) l'elevació es defineix com una resposta emocional complexa provocada per actes que mostren el "millor de la humanitat". Aquesta experiència no és merament una apreciació estètica o intel·lectual, sinó que es manifesta a través de tres dimensions clarament diferenciades que resulten rellevants per a l'estudi de l'agència moral:

1. La resposta física i afectiva: Haidt (2003) descriu una sensació distintiva o resposta somàtica vinculada a la conducta, la qual indica que la bellesa moral té la capacitat de commoure l'individu a un nivell pre-cognitiu, generant un estat de benestar que predisposa a l'obertura social.
2. El canvi cognitiu i perceptiu: L'observació d'una acció moralment bella modifica la visió que l'individu té del món social. Haidt (2003) sosté que l'elevació provoca "una transformació en les actituds cap a l'espècie humana", generant pensaments de naturalesa optimista sobre la bondat i la virtut. Aquesta reorientació cognitiva és crucial, ja que actua com un contrapunt a la deshumanització, un dels mecanismes que analitza la perspectiva psicosocial de Bandura (2011).

3. La motivació conductual (Prosocialitat): L'element més rellevant de l'elevació és el seu caràcter motivacional. A diferència d'altres emocions positives com l'alegria (que convida al joc o al descans), l'elevació genera un "desig de convertir-se en una millor persona i d'ajudar els altres" (Idigoras, 2024). Aquesta pulsio cap a l'excel·lència moral empeny l'individu a alinear la seva conducta amb els estàndards ètics més alts.

Aquest darrer punt és on la bellesa moral esdevé un antídoto potencial contra la desconexió moral. Si la desconexió moral requereix un cert grau d'anestèsia emocional o de distorsió de la realitat per permetre una conducta transgressora, l'elevació descrita per Haidt provoca una "agudització" de la consciència moral. En presència de la bellesa moral, el subjecte no només reconeix la norma, sinó que se sent vinculat emocionalment a ella, dificultant la justificació de qualsevol acte que en pugui ser contradictori.

Per tant, l'elevació no és només una emoció passiva d'admiració, sinó un mecanisme de re-acoblament moral. Mentre que Bandura (2011) ens explica com ens podem allunyar dels nostres valors per protegir la nostra autoimatge, Haidt (2003) ens mostra com l'experiència de la bellesa moral ens hi torna a connectar, enfortint l'auto-crítica mitjançant l'observació i els mecanismes de sanció interna que mantenen la coherència ètica.

2.8 La sensibilitat a la bellesa moral com a factor protector contra la desconexió moral

La literatura contemporània suggereix que la capacitat de l'individu per percebre i commoure's davant la virtut, concepte definit com a sensibilitat a la bellesa moral, constitueix un recurs psicològic fonamental per a la integritat de l'agència moral (Stellar, 2017). Aquest fenomen no opera de manera aïllada, sinó que s'articula a través d'una seqüència que va des de la percepció fins a l'acció, blindant el sistema d'autoregulació davant els mecanismes de desconexió moral proposats per Bandura.

En una primera instància, la recerca de Diessner et al. (2013) estableix que la sensibilitat cap a la bellesa moral és una disposició mesurable que correlaciona positivament amb l'empatia i l'obertura a l'experiència. Mitjançant l'*Engagement with Beauty Scale* (EBS), els autors demostren que

aquells individus amb una major receptivitat cap a la bondat aliena presenten una lent perceptiva que prioritza la dignitat humana. Des de la perspectiva psicosocial de Bandura, aquesta sensibilitat actua com un mecanisme preventiu contra la deshumanització; en reconèixer de manera inherent la bellesa en l'altre, el subjecte troba una resistència cognitiva i emocional infranquejable a l'hora de desposseir la víctima dels seus atributs humans.

Aquest reconeixement de la virtut aliena no només altera la percepció de l'altre, sinó que redefineix el "jo". Aquino et al. (2011) aprofundeixen en aquesta dimensió en analitzar com l'elevació moral, l'emoció resultant de presenciar la bellesa moral, interacciona amb la identitat moral de l'individu. Segons els seus estudis, l'elevació actua com un catalitzador que fa que els estàndards ètics interns passin de ser normatives abstractes a ser pilars centrals de l'autoconcepte. Aquesta fortificació de la identitat moral inhibeix directament la justificació moral i el desplaçament de la responsabilitat: quan la moralitat esdevé el nucli de la identitat, l'individu no pot recórrer a excuses cognitives per transgredir les seves normes sense posar en risc la seva pròpia coherència interna.

Tenint en compte això, l'últim mecanisme de Bandura (1996), la deshumanització, pot actuar com a desconexió o com a reforçador empàtic. Si en comptes de degradar les víctimes fins a convertir-les en objectes, els hi atribuïm una identitat humana visible, l'autocontrol i l'empatia darrere de les accions de les persones es fa notar encara més, actuant com un mecanisme de protecció davant les accions immorals (Bandura, 2011).

Finalment, la transició de l'emoció a la conducta efectiva és corroborada per l'evidència experimental de Schnall et al. (2010). En els seus experiments, es va demostrar que l'exposició a estímuls de bellesa moral no només generava un estat afectiu positiu, sinó que incrementava de manera significativa el comportament prosocial real, fins i tot en contextos que requerien un esforç personal considerable. Aquesta pulsio o atracció cap a l'acció altruista bloqueja mecanismes com la distorsió de les conseqüències o la difusió de la responsabilitat, ja que l'estat d'elevació moral manté el focus d'atenció en l'impacte transformador de la conducta individual i en la responsabilitat cap al benestar col·lectiu.

En conjunt, la integració d'aquestes aportacions permet concloure que la bellesa moral exerceix una funció de "re-acoblament" constant. Mentre que els mecanismes de desconnexió moral cerquen anestesiar el judici ètic per permetre la transgressió, la sensibilitat moral, reforçada per la percepció (Diessner et al., 2013), la identitat (Aquino et al., 2011) i la motivació conductual (Schnall et al., 2010), mantenen el sistema d'autoregulació en un estat d'activació permanent, dificultant qualsevol intent de distorsió de la consciència moral.

3. OBJECTIUS

3.1 Objectiu general

Aquest estudi té com a objectiu analitzar la relació entre la sensibilitat envers la bellesa estètica i moral, i l'activació de mecanismes de desconnexió moral en professionals de centres penitenciaris. Es pretén avaluar com l'exposició al context carcerari, juntament amb el nivell de contacte amb persones internes, influeix en el seu judici i raonament ètic.

3.2 Objectius específics

Destaquen els següents:

Objectiu 1: Estudiar si els treballadors d'institucions penitenciaris tenen valors més baixos en sensibilitat estètica i moral en comparació amb els grups controls (Figura 3, part superior i inferior).

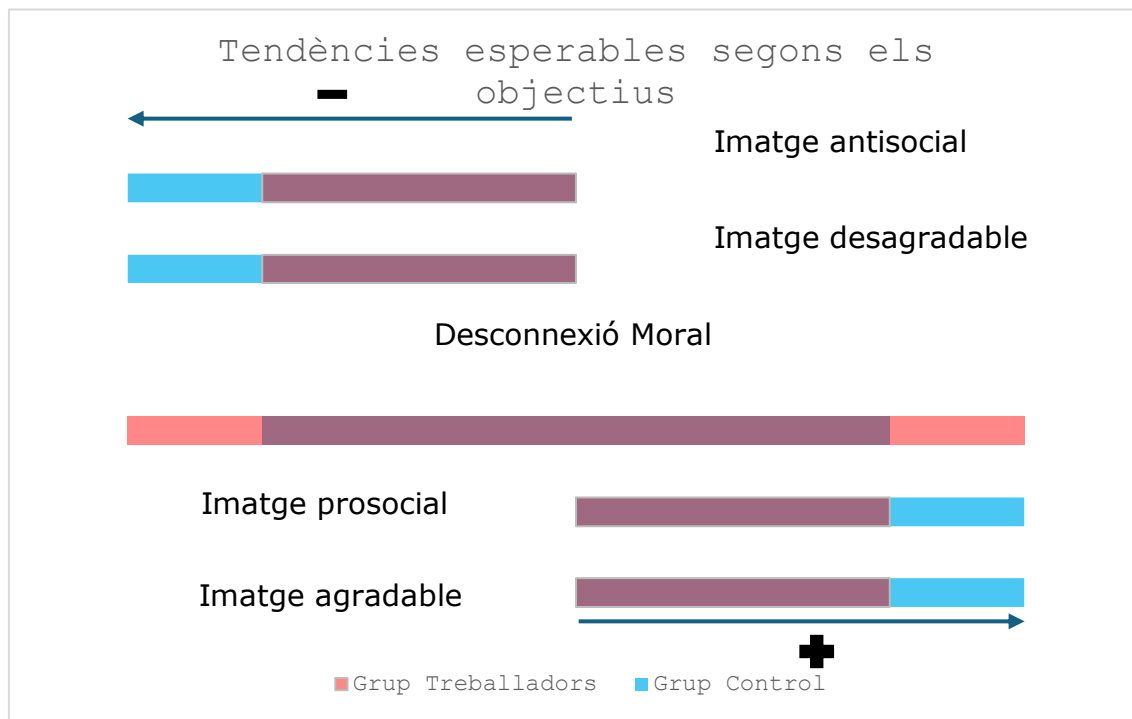
Objectiu 2: Identificar el nivell de desconnexió moral del personal penitenciari i determinar si existeixen diferències significatives respecte a la població general (Figura 3, part central).

Objectiu 3: Mesurar si els anys dins d'un context penitenciari i les hores treballades en contacte amb reclusos provoca un augment en la desconnexió moral.

Objectiu 4: Estudiar la possible relació entre les variables de sensibilitat moral i la desconnexió moral.

Figura 3.

Tendències de puntuacions de bellesa i desconexió moral segons les hipòtesis



4. METODOLOGIA

4.1 Participants

La mostra total ha estat de 87 participants, els quals s'han dividit segons gènere, edat, nivell d'escolarització, relació laboral amb contextos penitenciaris i, segons si tenen relació o no, anys totals treballats en la institució i nivell de contacte amb els interns. Per tal d'establir una mostra amb base comparativa, s'ha estipulat un grup control format per població general, d'una mostra heterogènia i representativa que comprèn una àmplia balança d'edats, nivells educatius i sectors professionals, garantint així una visió de referència aliena a l'entorn penitenciar.

Taula 1.

Característiques sociodemogràfiques

Variable	Mostra	Valors
Gènere (%)	Home	56
	Dona	44
	Altres	0
Edat (anys)	Mitjana	43.1
Nivell educatiu (%)	Educació Primària	0
	Educació Secundària	2
	Obligatòria	16
	Batxillerat / FP Grau Mig	10
	FP Grau Superior	39
	Grau Universitari	32
	Postgrau	0
Sense estudis		
Relació centres penitenciaris (nº persones)	Sí	38
	No	49
Anys totals en Institució Penitenciària (%)	0-3 anys	32
	4-15 anys	23
	>15 anys	45
Nivell de contacte directe amb interns (%)	0-5 hores	21
	6-15 hores	24
	16-30 hores	13
	>30 hores	42

4.2 Instruments

En aquest estudi s'ha fet ús de 3 qüestionaris en total. El primer d'ells mesura la sensibilitat envers a la bellesa estètica. Aquesta és una escala de creació pròpia, amb una Alfa de Cronbach de 0.708, que se separa en 3 factors: bellesa positiva, de 8 ítems, bellesa negativa, de 8 ítems, o neutra, 4 ítems. Està composta per 20 ítems en total, amb un format de resposta tipus likert de 7 punts (de 1 = *nada bello* a 7 *totalmente bello*). Als participants se'ls mostra diferents imatges de valència de bellesa les quals han d'avaluar segons el seu propi criteri.

Després s'administra un segon qüestionari, també de creació pròpia que calcula la sensibilitat envers a la bellesa moral. Està compost per 25 ítems, amb una Alfa de Cronbach de 0.68, amb dos factors: bellesa moral positiva, 10 ítems, negativa, 10 ítems, i neutra, 5 ítems. Amb un format del mateix

estil de tipus likert de 7 punts que l'anterior, als participants se'ls mostra imatges que representen accions prosocials (gests ben vistos social i moralment), antisocials (gests mals vistos per la societat) i neutres (no apareix cap acció).

Per a la realització d'aquests dos primers tests, s'ha emprat l'assistent d'intel·ligència artificial Gemini (Google) que mitjançant el generador d'imatges per IA Nano Banana 2 s'han creat i adaptat les imatges utilitzades en aquests dos instruments de mesura.

Finalment s'ha utilitzat la versió espanyola del *Mechanisms of Moral Disengagement Scale* (MMDS-S) de Bandura (1999) traduïda per Rubio-Garay (2017). L'estudi de Rubio Garay (2017) mostra 4 models diferents per aplicar el qüestionari, en aquesta mateixa investigació s'arriba a la conclusió que el model més òptim i amb més fiabilitat, amb una Alfa de Cronbach de 0.873, per aplicar el qüestionari és el 4. Aquest model separa els resultats de la escala en 3 factors que correlacionen directament amb la *desconnexió moral* (MD), els quals es divideixen en 8 dimensions, amb un total de 32 ítems (4 ítems per dimensió). El primer factor, desconnexió per despersonalització ($\alpha=0.91$), està compost per *deshumanització* (ex: "algunas personas son como animales") , i *atribució de culpa* (ex: "las peleas y los malos comportamientos en la escuela son culpa del profesor"). El segon, desconnexió per irresponsabilitat ($\alpha=0.89$), format per *comparació avantatjosa* (ex: "dañar alguna propiedad no es gran cosa si se considera que otros hacen cosas peores"), *difusió de la responsabilitat* (ex: "Una persona que pertenece a una pandilla no puede ser culpado por los problemas causados por la pandilla") i *desplaçament de la responsabilitat* (ex: "si las personas viven en malas condiciones no pueden ser culpados por agredir"). Per últim, desconnexió per racionalització ($\alpha=0.95$), basat en *justificació moral* (ex: "está bien pelear por tus amigos"), *llenguatge eufemístic* (ex: "agredir a alguien es solo un juego") i *distorsió de les conseqüències* (ex: "decir pequeñas mentiras realmente no hace daño"). Originalment l'instrument consisteix en un format de resposta d'escala likert de 3 punts, no obstant diversos estudis (Lee & Paek, 2014; Lozano et al., 2008; Preston & Coman, 2000) demostren una major variabilitat de respostes als ítems, i una millora en la fiabilitat i validesa de la mesura. Per tant, seguint aquesta

pauta s'ha emprat una escala likert de 5 punts (de 1= *totalmente en desacuerdo* a 5=*totalment de acuerdo*).

4.3 Procediments

Primer de tot, es va realitzar una prova a una mostra de 20 participants estudiants del grau en Psicologia per comprovar que la mitjana resultant del test de valor de bellesa de les imatges tant positives com prosocials eren majors en comparació amb les negatives i antisocials. Un cop comprovat això, aquests van ser transformats en un sol formulari de Microsoft Form mitjançant el qual s'ha administrat en format online.

Per part dels treballadors de presons, s'ha contactat amb diferents directors i treballadors d'Institucions Penitenciàries, igual que amb psicòlegs professionals i treballadors socials amb experiència en aquest àmbit, per poder promoure i enviar aquest formulari, obtenint així una mostra prou heterogènia dins d'aquest àmbit. Un cop s'ha arribat a una mostra acceptable de respostes del qüestionari, s'ha iniciat l'anàlisi de les dades.

4.4 Anàlisi de dades

El tractament i l'anàlisi de les dades recollides s'ha dut a terme mitjançant el programari Microsoft Excel per transformar les dades del qüestionari, i l'eina SPSS v31 per calcular les estadístiques adients. Un cop finalitzat el període de recollida a través de la plataforma Microsoft Forms, les respostes es van exportar per a la seva codificació i anàlisi estadística descriptiva. Atès que els ítems dels tres qüestionaris utilitzats segueixen una escala de mesura directa (sense presència d'ítems inversos), s'han obtingut les puntuacions totals mitjançant el sumatori simple dels valors de cada factor. Aquestes puntuacions han permès obtenir les mitjanes globals i parcials per a cada escala, factor i dimensió de l'estudi. Les puntuacions mitjanes es van separar en grup control i grup treballadors de centres. Dels treballadors s'obté la primera variable independent observada com a càrrega horària setmanal, i la segona com a antiguitat institucional; és a dir anys d'experiència en el context penitenciari. D'aquesta manera resulta més senzill comparar els diferents canvis i punts d'inflexió que poden aparèixer en els resultats. S'han dut a terme diferents proves t Student per observar si apareixen diferències significatives entre grups control i treballadors, i en comparació amb

l'antiguitat a la institució i les hores de contacte. Per últim amb l'objectiu d'estudiar la relació entre sensibilitat i desconexió moral s'utilitza una matriu de correlació de Pearson.

5. RESULTATS

5.1 Bellesa i desconexió moral dels grups

Per determinar si existeixen diferències entre els valors de bellesa estètica, moral i desconexió moral entre els grups de treballadors i grup control, s'ha realitzat un anàlisi de mitjanes mitjançant una prova T de Student (Taula 2):

Taula 2.

Mitjanes dels resultats dels tests separats per grups

Grup	Rang	Control	Treballadors	T
SAg	48	49.59	51.95	-2.64 (p = 0.01)
SDe	48	25.92	23.58	1.82 (p = 0.072)
SPr	60	54.8	56.21	-1.32 (p = 0.189)
SAn	60	26.83	24.39	1.68 (p = 0.096)
DM	128	66.3	57.97	2.09 (p = 0.039)

Nota: SAg = Sensibilitat a la bellesa d'imatges agradables; SDe = Sensibilitat a la bellesa d'imatges desagradables; SPr = Sensibilitat a la bellesa d'imatges prosocials; San = Sensibilitat a la bellesa d'imatges antisocials; DM = Desconnexió Moral

S'ha observat una diferència estadísticament significativa en la sensibilitat envers a les imatges agradables ($T = -2.64$, $p < 0.05$), indicant que el grup de treballadors presenta puntuacions significativament més elevades en aquesta dimensió en comparació amb el grup control. Tanmateix, en la variable de desconexió moral ($T = 2.09$, $p < 0.05$), s'ha trobat que el grup

control mostra nivells més elevats de desconexió que els treballadors dels centres penitenciaris.

5.3 Relació entre sensibilitat antisocial i desconexió moral

Per analitzar les relacions entre la desconexió moral dels dos grups, les variables morals, els anys d'antiguitat a la institució i les hores de contacte amb interns s'ha realitzat una matriu de correlacions de Spearman i s'han obtingut els resultats mostrats a la Taula 3:

Taula 3.

Matriu de correlacions de Spearman de Desconnexió Moral en relació amb variables morals, hores i anys

	SPr	SAn	Hores	Anys
Grup Treballadors	-0.267	0.832*	-0.793*	-0.747*
Grup Control	-0.176	0.041	---	---

Nota: * $p < 0.001$.

Com es pot observar, existeix una relació proporcionalment inversa entre la desconexió moral dels dos grups de mostra i la sensibilitat a les imatges prosocials, és a dir, quanta més desconexió moral apareix, menys agradables resulten les accions correctament ètiques. Per l'altra banda, apareix una relació positiva entre la DM i el San, mostrant que a més desconexió moral presenten els participants, més agradables els hi resulta una acció punitiva o antisocial. Aquestes dues relacions es romanen en la mateixa direcció en ambdós grups, però el grup de treballadors presenta una proporció diferencialment més gran que el grup control, sobretot en la variable de sensibilitat a les imatges antisocials, amb una Rho d'Spearman de 0.832.

Respecte a la desconexió moral dels treballadors, a mesura que aquests porten més anys a la institució i tenen més hores de contacte amb reclusos,

aquesta relació és proporcionalment inversa. El fet d'estar exposat a més anys i hores de contacte al context penitenciari provoca una disminució de la desconnexió moral entre els treballadors.

6. DISCUSSIÓ

En referència al primer objectiu d'aquest estudi, es plantejava estudiar si els treballadors d'institucions penitenciaris puntuarien més baix en sensibilitat estètica i moral en comparació amb els grups control. Molts estudis (Haidt, 2003; Bandura, 2011; Diessner et al., 2013; Stellar, 2017) recolzen la creença que l'exposició perllongada a un microsistema "fred, fosc, restrictiu i privat de llibertat", com és el centre penitenciari, podria desgastar o habitar negativament la mirada estètica del treballador.

Tot i això, al contrari del que estava previst, les puntuacions del grup de treballadors en sensibilitat a les imatges agradables són estadísticament significatives i superiors a les del grup control. A més a més, encara que la resta de puntuacions dels tests de bellesa no siguin significatives, segueixen la mateixa línia. Per tant, aquests resultats rebutgen el primer objectiu al observar-se no solament que els treballadors no puntuen més baix, sinó que superen les puntuacions del grup control, i ho fan de manera significativa en la sensibilitat a imatges agradables. Això suggereix que, en comptes de produir-se una anestèsia estètica provocada pel context penitenciari, l'estímul agradable és processat amb major intensitat pels professionals. Aquest fenomen apunta a la possible aparició d'un mecanisme que provoqui un augment en la sensibilitat de la bellesa. Aquest procés és pot explicar mitjançant els models de regulació de l'estat d'ànim de Zillman (1988), segons els quals els subjectes exposats a entorns de gran estrès emocional tendeixen a preferir i processar amb major intensitat aquells estímuls externs amb valència afectiva positiva. Aquest fenomen és conegut com la cerca de compensació hedònica, i actua com una eina de protecció psicològica. Així doncs, una major sensibilitat pot actuar com un refugi o escapada per contrarestar l'estrès psicològic d'un entorn negatiu (Ulrich, 1983).

A continuació es discutiran els resultats relacionats amb el segon objectiu orientat a identificar el nivell de desconnexió moral del personal penitenciari

i determinar si existeixen diferències significatives respecte a la població general. L'anàlisi de la desconexió moral dibuixa una tendència totalment contrària al que s'esperava i s'havia observat en anteriors investigacions (Osofsky et al., 2005; Bandura 1999; Lurigio 2009) o en l'experiment de la presó d'Stanford (Zimbardo, 2011).

Així, el grup de treballadors presenta un nivell de desconexió moral significativament inferior al grup control, rebutjant així el segon objectiu. A més a més, enllaçant amb el tercer objectiu que buscava mesurar si els anys dins d'un context penitenciar i les hores treballades en contacte amb reclusos provoca un augment en la desconexió moral, s'ha observat una clara relació negativa entre les hores i els anys a la institució, i la DM. Així doncs, existeix una relació entre aquestes variables, però en comptes de ser positiva i provocar un augment en la desconexió moral, com més anys d'experiència acumula el treballador i més hores de contacte setmanal directe manté amb els reclusos, menys utilitza els mecanismes de desconexió moral. D'aquesta manera, la relació observada és la contrària a la esperada en el tercer objectiu.

Aquest descobriment fa possible l'aparició d'una resistència provocada pel context, on els professionals no es deixen corrompre per forces negatives de l'entorn, sinó que, amb el pas del temps, desenvolupen una resiliència davant de les seves normes ètiques. Aquesta "maduració moral" es pot entendre mitjançant la teoria de la humanització de Bandura (1999). Com que la desconexió moral requereix de l'activació de filtres cognitius com "distorsió de les conseqüències" o "difusió de responsabilitats" per tal d'evitar la culpa, una interacció humana freqüent dificulta la deshumanització de la víctima i augmenta l'empatia del subjecte, dificultant l'aparició d'aquests mecanismes. La convivència diària, l'escolta activa, la interacció directa obliguen al treballador a personalitzar al reclus, reconeixent la seva individualitat. La responsabilitat moral fa que els treballadors adquireixin rols, rostres i històries de vida reals dels interns que fan impossible el distanciament afectiu. Mentre que la població general dibuixa una visió estereotipada i cosificada de l'intern, el professional que conviu amb ells, es veu obligat a reconèixer la seva humanitat (Bandura, 2011).

Reincidint un cop més sobre la bellesa moral, un dels punts més rellevant d'aquesta investigació s'inclou en el quart i últim objectiu, estudiar la possible relació entre les variables de sensibilitat moral i la DM. Les dades suggereixen que una major sensibilitat cap a les accions prosocials (percebudes com a visualment o conceptualment més belles) i una major repulsió cap a les accions immorals (distingides per la manca de bellesa o aberrants) es correlacionen de manera directa amb uns índexs menors de desconnexió moral.

Aquests resultats compleixen el quart objectiu, en observar-se una relació significativa entre la sensibilitat a les accions antisocials i la desconnexió moral. Per aquesta raó, es corrobora la teoria de com la bellesa moral pot actuar com a factor protector que inhibeix l'activació dels mecanismes de desconnexió moral. D'aquesta manera, l'adversitat a les imatges antisocials impedeix l'ús d'eufemismes o justificacions morals, i la visió del treballador no es veu distorsionada ja que la implicació emocional és massa forta (Haidt, 2003). El subjecte és conscient de l'acció que s'està perpetuant, i si aquesta és antisocial, la degrada de tal forma que la implicació no el permet difondre la responsabilitat dels actes o deshumanitzar a la víctima (Idigoras, 2024). Així doncs, si el professional percep de manera immediata una acció immoral com a lletja o naturalment desagradable, i el seu sistema de valors rebutja qualsevol intent de justificació moral (Aquino et al., 2011).

El fet que aquesta relació sigui més diferencial en els treballadors que en el grup control no és casualitat, i es pot explicar partint de tres eixos teòrics diferents. La reconstrucció de la identitat d'Ashforth & Kreiner (1999, 2014) explica que, amb l'objectiu de protegir la seva autoestima davant d'un estigma de reclusió, el grup desenvolupa una estructura ideològica on la immoralitat ha de ser totalment rebutjada. Així doncs catalogar els actes antisocials com a desagradables actua com a mecanisme per a reafirmar el seu rol com a "agents de l'ordre". Per l'altra banda, seguint la línia de Zimbardo (2011) i Bandura (1999) sobre la resistència de l'heroi i l'autocensura, aquells que ofereixen resistència necessiten ser sensibles a la banalitat per poder discernir bé entre el que és moral i el que no. El treballador reacciona a la dinàmica exagerant la desagradabilitat que li generen aquestes accions. Per últim, remuntant-nos a l'evolució del judici

moral (Gonzalez, 1989; Navas, 2010), a diferència de la població general que pot avaluar la moralitat des d'una perspectiva majoritàriament mediàtica, el treballador conviu diàriament amb agressors de la conducta social. En ser testimoni de les conseqüències de la transgressió de la norma, es veu aquesta com una amenaça real a la llibertat i la dignitat humana. Això pot arribar a elevar el malestar emocional i el rebuig a aquest tipus d'accions.

En addició a aquest estudi, és necessari remarcar que seria molt interessant i profitós estudiar els efectes de la sensibilitat ètica en l'anul·lació dels efectes morals d'una manera més profunda. Investigant amb una mostra més gran de treballadors i, a més a més, si es possible, diferenciant els rols d'aquests. Així doncs, es podria demostrar més l'efecte d'aquest fenomen si no només s'observen a tots els treballadors per igual, sinó que a més s'estudiessin els mecanismes de psicòlegs, treballadors i policies per separat.

En quan a les limitacions de l'estudi, malgrat les explicacions i la introducció del test en termes sensibles com la moralitat i la desconexió, els participants tendeixen a respondre més el que consideren correcte i no el que veuen com agradable. Per aquesta raó és més desitjable poder realitzar aquest estudi juntament amb entrevistes especialitzades. En addició a això, cal assenyalar com a possible restricció d'aquest estudi la seva mida i la selecció de la mostra ($N = 87$). L'accés a un grup tant tancat i apartat com són els tècnics penitenciaris ha limitat el volum de participants i ha restringit la possibilitat de realitzar anàlisis amb una mostra més àmplia i rica.

A més a més, en aquesta investigació no s'ha tingut en compte factors com el suport organitzatiu de les institucions, ja que degut a l'intent de aconseguir la major quantitat de mostra possible, el fet que participin diferents treballadors de múltiples institucions pot inferir en l'educació i la formació tècnica diferent que reben els tècnics. També s'ha de tenir en compte l'absència de variables que mesurin tant el caràcter psicològic com el laboral, ja que apareixen i es mencionen en la literatura com a variables que poden modular la cognició del subjecte, com ara la síndrome de desgast professional (*burnout*), l'estrès crònic o els nivells d'ansietat dels participants en el moment de respondre.

Per últim, degut a la naturalesa transversal del disseny de l'estudi, no es pot afirmar amb total seguretat que sigui el temps el factor que expliqui l'anul·lació de la desconnexió. Podria existir un biaix de selecció o fins i tot de supervivència dels treballadors. Així doncs, és possible que aquells treballadors que presentaven elevats nivells de desconnexió acabessin deixant la feina abans d'arribar als 15 anys, mentre que aquells que "resisteixen" siguin els que ja tenien, d'entrada, una sensibilitat moral elevada.

7. CONCLUSIONS

Aquest estudi aporta un enfocament profundament innovador a la psicologia social i positiva, en unificar per primera vegada la neuroestètica (el judici de la bellesa) amb la psicologia de la moralitat en un entorn d'alta vulnerabilitat com el penitenciari. Fins ara, la literatura tendia a assumir que els contextos hostils induïen de manera quasi automàtica a la deshumanització i al cinisme professional. La principal aportació científica d'aquest treball és demostrar empíricament que el cervell humà no és un receptor passiu de les forces de la situació, sinó que és capaç de desplegar estratègies d'afrontament actives, com la cerca de la bellesa mitjançant el refugi emocional i la humanització basada en el contacte, per preservar el raonament propi ètic i professional.

Amb la conclusió d'aquest treball, s'exposa com professionals penitenciaris mostren una sensibilitat a les imatges agradables significativament superior a la del grup control. Això demostra que els estímuls vius i harmoniosos són processats amb major intensitat pel personal, actuant com un mecanisme de protecció psicològica per contrarestar l'estrès emocional del context laboral.

Seguit d'això, els treballadors de la institució presenten un índex de desconnexió moral significativament inferior al de la població general. A més, s'evidencia un procés de maduració moral marcat per l'antiguitat i el volum d'hores de contacte: a major convivència i interacció directa amb els interns, menor és l'ús dels mecanismes de desconnexió. En línia amb la teoria de la humanització de Bandura, el contacte estret i l'escolta activa obliguen el professional a reconèixer la individualitat i la dignitat del reclus, dotant-lo

d'una humanitat que bloquegen per complet els filtres cognitius com la difusió de responsabilitats o la distorsió de les conseqüències.

Per últim, s'ha demostrat que la sensibilitat cap a la bellesa moral actua com un factor protector clau del raonament ètic. Una major empatia cap a les accions prosocials i un fort rebuig cap a les conductes immorals inhibeixen l'activació de la desconexió moral.

Aquest treball obre les portes a reorganitzar els programes de selecció, formació i prevenció de la salut laboral en les institucions penitenciàries. Així doncs, en comptes de dissenyar únicament entrenaments i formacions tècniques, s'hauria d'implementar tallers de sensibilització ètica. Fomentar espais on es reforci el judici i l'elevació moral a través de la pràctica reflexiva, entenent la sensibilitat moral com una prevenció per a la salut mental de la plantilla. Això es pot sumar al disseny d'espais d'estètica agradable, crear entorns físics de descans en els propis centres que trenquin amb la rutina agressiva i grisa de la presó. D'aquesta manera el treballador tindria un espai on recuperar-se, això es podria aplicar tant als llocs de descans, cafeteria entrada, etc.

Finalment, en quant a l'apartat humà d'aquest treball, s'ha demostrat que un contacte humà directe inhibeix l'aparició de mecanismes de desconexió. La revisió la rotació en el lloc de treball, aprofitant els veterans de la institució com a mentors tant per als treballadors novells com per aquells que no tenen contacte directe, afavoriria l'aparició d'aquest fenomen.

Com a reflexió final, aquesta recerca convida a canviar la manera de pensar de les professions d'alt risc psicosocial: la fortalesa emocional no neix de construir una armadura d'indiferència, sinó de cultivar la sensibilitat com una eina activa en el dia a dia. Mirant cap a futures investigacions, aquesta recerca busca profunditzar en línies d'investigació poc comunes i emergents que haurien d'explorar l'impacte de la intervenció basada en neuroestètica en entorns de privació de llibertat o d'alta agressivitat. Així doncs, caldria també avaluar com evoluciona el raonament ètic en diferents rols de la societat (psicòlegs, professors, policies, bombers...)

8. REFERÈNCIES

- Aquino, K., McFerran, B., & Laven, M. (2011). Moral identity and the experience of moral elevation in response to acts of uncommon goodness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(4), 703–718. <https://doi.org/10.1037/a0022540>
- Araujo, I. (2020, March 26). *La desconexión moral en nuestras vidas*. Psyciencia. <https://www.psyciencia.com/desconexion-moral-albert-bandura/>
- Ashforth, B. E., & Kreiner, G. E. (1999). "How Can You Do It?": Dirty Work and the Challenge of Constructing a Positive Identity. *The Academy of Management Review*, 24(3), 413–434. <https://doi.org/10.2307/259134>
- Ashforth, B. E., & Kreiner, G. E. (2014). Dirty work and dirtier work: Differences in countering physical, social, and moral stigma. *Management and Organization Review: The Journal of the International Association for Chinese Management Research*, 10(1), 81–108. <https://doi.org/10.1111/more.12044>
- Azzi, R. G. (2011). Moral disengagement in social cognitive theory. *Psicologia : Ciencia e Profissao*, 31(2), 208–219. <https://doi.org/10.1590/S1414-98932011000200002>
- Bandura, A. (1999). Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities. *Personality And Social Psychology Review*, 3(3), 193–209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3
- Bandura, A. (2002). Social Cognitive Theory in Cultural Context. *Applied Psychology*, 51: 269–290. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.00092>
- Bandura, A. (2004). The role of selective moral disengagement in terrorism and counterterrorism. In F. M. Moghaddam & A. J. Marsella (Eds.), *Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions* (pp. 121–150). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10621-006>

- Bandura, A. (2011). Moral disengagement. *The Encyclopedia Of Peace Psychology*. <https://doi.org/10.1002/9780470672532.wbepp165>
- Bandura, A., Caprara, G., & Zsolnai, L. (2000). Corporate Transgressions through Moral Disengagement. *Journal Of Human Values*, 6(1), 57-64. <https://doi.org/10.1177/097168580000600106>
- Brody, G. H. (1978). A social learning explanation of moral development. *Contemporary Educational Psychology*, 3(1), 20-26. [https://doi.org/10.1016/0361-476x\(78\)90004-8](https://doi.org/10.1016/0361-476x(78)90004-8)
- Charpenel Elorduy, E. (2011). Pensar la moral desde la belleza: una lectura del párrafo cincuenta y nueve de la Kritik der Urteilkraft. *Tópicos revista de filosofía*, 41, 183-219. https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0188-66492011000200006
- Diessner, R., Iyer, R., Smith, M. M., & Haidt, J. (2013). *Who engaged with moral beauty?* Journal of Moral Education, 42 (2):139-163. <https://doi.org/10.1080/03057240.2013.785941>
- Fernández Caminero, G., Álvarez Castillo, J. L., González González, H., & Del Espino Díaz, L. (2023). Enseñando moralidad como competencia inclusiva en educación superior: efectos de la discusión de dilemas y contribución de la empatía. *Revista española de pedagogía*, 81(286). <https://doi.org/10.22550/rep81-3-2023-03>
- Festinger, L. (1993). La teoría de la disonancia cognoscitiva (extracto por A. Ovejero). *Psicothema*, 5(Número1). <https://reunido.uniovi.es/index.php/PST/article/view/7156>
- Gambino, R. (1973, November-December). Watergate lingo: A language of non-responsibility. *Freedom at Issue*, (22), 7-9, 15-17.
- González, A. M. P. (1989). Laurence Kohlberg: teoría y práctica del desarrollo moral en la escuela. *Revista interuniversitaria de formación del profesorado*, 4,79-90. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=117615>

- Guerra Castañeda, A. T. (2025). Técnicas de neutralización: el rol de los relatos en el pensamiento criminal. *Ius Humani Law Journal*, 14(2), 518–544. <https://doi.org/10.31207/ih.v14i2.443>
- Hurtado, M. (2025, octubre 30). *Disonancia Cognitiva En La Toma De Decisiones Diarias*. AGS Psicólogos Madrid. <https://www.ags-psicologosmadrid.com/ansiedad/disonancia-cognitiva/>
- Idigoras, O. C. (2024). *Emociones positivas de autotrascendencia (elevación moral, asombro maravillado y conmovido por amor): una aproximación teórica y empírica*. Universidad del País Vasco - Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Ierardo, E. (2004). La estética kantiana y la experiencia de la belleza. <https://cdsa.aacademica.org/000-045/325>
- Lee, J., & Paek, I. (2014). In search of the optimal number of response categories in a rating scale. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 32(7), 663–673. <https://doi.org/10.1177/0734282914522200>
- Lozano, L. M., García-Cueto, E., & Muñiz, J. (2008). Effect of the number of response categories on the reliability and validity of rating scales. *Methodology: European Journal of Research Methods for the Behavioral and Social Sciences*, 4(2), 73-79. <https://doi.org/10.1027/1614-2241.4.2.73>
- Lurigio, A. J. (2009). The Rotten Barrel Spoils the Apples: How Situational Factors Contribute to Detention Officer Abuse Toward Inmates. *The Prison Journal*, 89(1_suppl), 70S-80S. <https://doi.org/10.1177/0032885508329773>
- Malamuth, N. M., Linz, D., Heavey, C. L., Barnes, G., & Acker, M. (1995). Using the confluence model of sexual aggression to predict men's conflict with women: a 10-year follow-up study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(2), 353–369. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.69.2.353>

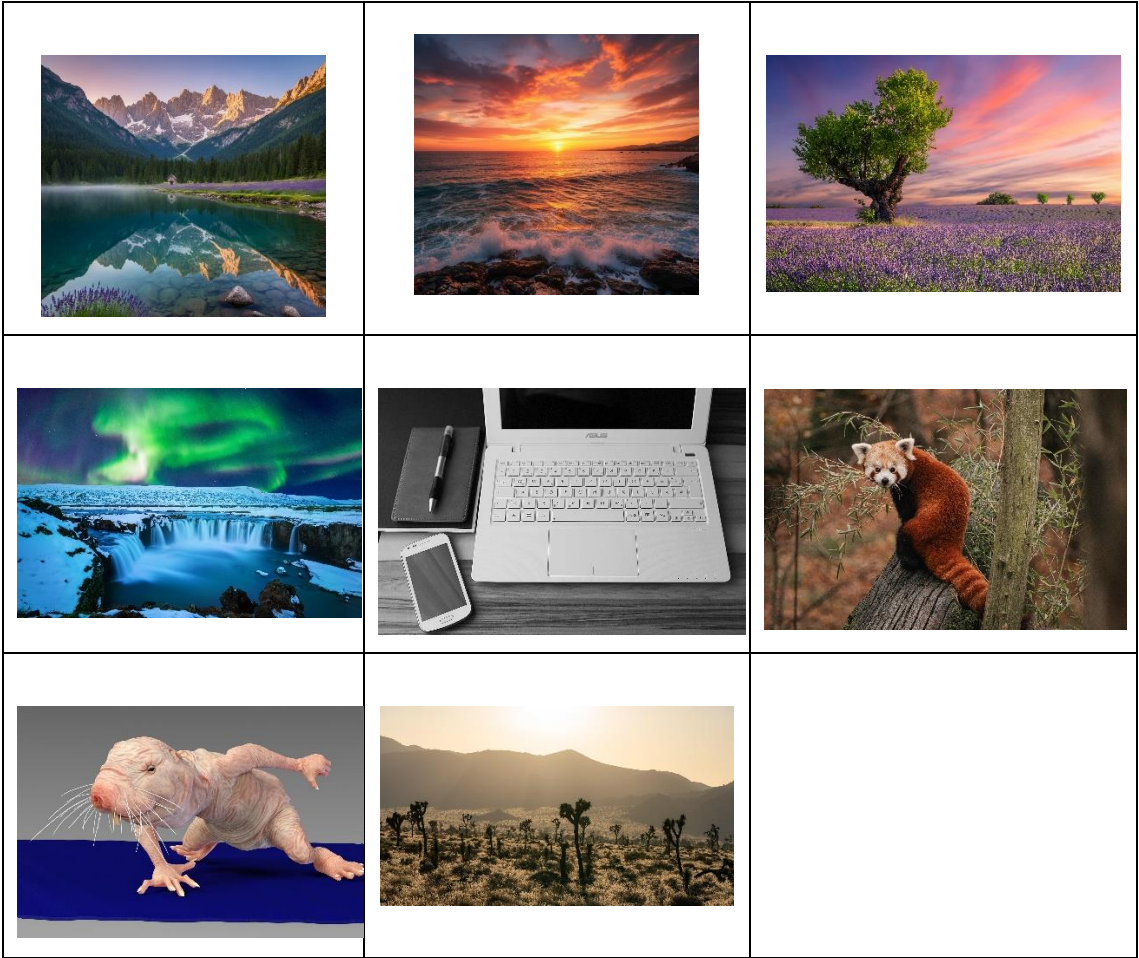
- Malamuth, N. M., Sockloskie, R. J., Koss, M. P., & Tanaka, J. S. (1991). Characteristics of aggressors against women: Testing a model using a national sample of college students. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(5), 670–681. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.59.5.670>
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority: An experimental view*. New York, NY: Harper & Row
- Navas, A. L. (2010). Síntesis y valoración de la teoría sobre el desarrollo moral de Lawrence Kohlberg. *Agora papeles de Filosofía*, 29(2), 31–54. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3365947>
- Obermann, M. (2010). Moral disengagement in self-reported and peer-nominated school bullying. *Aggressive Behavior*, 37(2), 133-144. <https://doi.org/10.1002/ab.20378>
- Osofsky, M. J., Bandura, A., & Zimbardo, P. G. (2005). The Role of Moral Disengagement in the Execution Process. *Law and Human Behavior*, 29(4), 371–393. <https://doi.org/10.1007/s10979-005-4930-1>
- Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child*. Harcourt, Brace.
- Preston, C.C., & Colman, A.M. (2000). Optimal number of response categories in rating scales: Reliability, validity, discriminating power, and respondent preferences. *Acta Psychologica*, 104(1), 1-15. [https://doi.org/10.1016/S0001-6918\(99\)00050-5](https://doi.org/10.1016/S0001-6918(99)00050-5)
- Quiroga, P. C. (2022). La neuroestética. Investigaciones de la neurociencia cognitiva sobre la percepción de las artes visuales. *Anales del Instituto de Investigaciones Estéticas*, 120, 249–284. <https://doi.org/10.22201/iiie.18703062e.2022.120.2778>
- Rubio-Garay, F. (2015). *Desconexión moral y violencia en las relaciones de noviazgo de adolescentes y jóvenes*. UNED. Universidad Nacional de Educación a Distancia.

- Rubio-Garay, F., Amor, P. J., & Carrasco, M. A. (2017). Dimensionality and Psychometric Properties of the Spanish version of the Mechanisms of Moral Disengagement Scale (MMDS-S). *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, 22(1), 43–54.
<https://doi.org/10.5944/rppc.vol.22.num.1.2017.16014>
- Schnall, S., Roper, J., & Fessler, D. M. (2010). *Elevation leads to altruistic behavior*. Psychological Science.
<https://doi.org/10.1177/0956797609359882>
- Stellar, J. E., Gordon, A. M., Piff, P. K., Cordaro, D., Anderson, C. L., Bai, Y., Maruskin, L. A., & Keltner, D. (2017). Self-Transcendent Emotions and Their Proximal Social Reasons: A Theoretical Framework. *Psychological Inquiry*. <https://doi.org/10.1177/1754073916684557>
- Ulrich, R. S. (1983). Aesthetic and affective response to natural environment. In I. Altman & J. F. Wohlwill (Eds.), *Human Behavior and Environment: Vol. 6. Behavior and the natural environment* (pp. 85–125). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-3539-9_4
- Xiang, Y., Wen, X., Zhao, J., Zhang, W., & Jiang, Y. (2020). Cognitive process differences between moral beauty judgments and moral goodness judgments. *Advances in Cognitive Psychology*, 16(2), 160–168.
<https://doi.org/10.5709/acp-0293-9>
- Zillmann, D. (1988). Mood management through communication choices. *American Behavioral Scientist*, 31(3), 327–340.
<https://doi.org/10.1177/000276488031003005>
- Zimbardo, P. G. (2011). *The Lucifer Effect: Understanding how good people turn evil*. Ebury Digital

9. ANNEXOS

9.1 Imatges test bellesa estètica



9.2 Imatges test bellesa moral

